

شهر سوخته زابل :

شهر سوخته در ۵۵ کیلومتری شهر زابل در استان سیستان و بلوچستان و در کنار جاده زابل - زاهدان قرار دارد

این شهر در ۳۲۰۰ سال قبل از میلاد پایه گذاری شده و مردم این شهر در چهار دوره بین سال‌های ۳۲۰۰ تا ۱۸۰۰ قبل از میلاد در آن سکونت داشته‌اند.

تمدن شهر سوخته یکی از شگفتی‌های دنیای باستان است. این شهر مهم‌ترین مرکز استقرار و در حقیقت پایتخت منطقه در دوران مفرغ بوده است.

مساحت کلی تپه شهر سوخته حدود ۱۵۲ هکتار است که در یک برآمدگی بین دریاچه هامون و رود هیرمند بنا شده است و ارتفاع متوسط آن از سطح زمین‌های اطراف ۱۲ متر و بلندترین نقطه آن ۱۸ متر ارتفاع دارد.

تپه‌های شهر سوخته به چهار منطقه تقسیم می‌شوند:

- منطقه مرکزی با وسعت ۲۰ هکتار
- منطقه مسکونی شرق با وسعت ۱۶ هکتار
- قسمت شمال شرقی یا منطقه صنعتی شهر سوخته
- قسمت جنوب غربی شامل قبرستان با مساحتی بالغ بر ۲۰ تا ۲۵ هکتار

شهر سوخته، به ظاهر نام جدیدی است و قدمت تاریخی چندانی ندارد. بر پایه متن‌های موجود، سابقه این نام به کمابیش ۱۵۰ سال قبل بر می‌گردد. شهر سوخته ۲ بار به آتش کشیده شده است، یکبار در ابتدای مرحله رشد و بار دیگر در لحظه مرگ و انهدام آن.

این شهر در دوره ماقبل تاریخ حدود ۳۲۰۰ قبل از میلاد پایه‌گذاری و حدود ۱۸۰۰ قبل از میلاد متروک شده است. برای دوره‌ای حدود ۱۴۰۰ سال، زندگی در این شهر جریان داشته است. دوران شکوفایی این تمدن بین سال‌های ۲۵۰۰ تا ۲۲۰۰ قبل از میلاد بوده است که شهر حدود ۵۵۰۰۰ نفر جمعیت داشته است. در این شهر دو گروه عمده کشاورزان و صنعتگران اکثریت را تشکیل می‌داده‌اند.

مهم‌ترین آثار معماری مکشوفه در شهر سوخته خانه‌های موسوم به پلکانی و بنای کاخ سوخته است. هر واحد ساختمانی از یک قسمت مستطیل درست شده که ۵ تا ۶ اتاق دارد و حدود ۱۵۰ تا ۱۶۰ متر زیر بنا داشته است و منازل در مجتمع‌های ۴ و ۶ خانه‌ای است.

مصالح اصلی به کار رفته در آن خشت‌های خام منظم گلی است. سقف خانه‌ها معمولاً صاف بوده و از حصیر برای پوشش آن‌ها استفاده شده و گرمای اتاق‌ها به وسیله یک اجاق مرکزی تأمین می‌شده است.

در سال ۱۹۷۲ اولین قبر به طور تصادفی کشف شد. مصالح مورد استفاده در ساختمان گورها خشت خام بوده است. در شهر سوخته ۳ نوع قبر دیده می‌شود. مهم‌ترین نوع قبر، چاله‌ای ساده بوده که مرده را همراه اشیاء و غذا دفن می‌کردند.

نوع دیگر چاله معمولی که با دیواری به ۲ قسمت تقسیم می‌شده است. نوع سوم، قبرهای سردابه‌ای که نوعی قبر خانوادگی بوده است.

تنها، مسأله وسعت نیست که شهر سوخته را به یکی از بزرگ‌ترین شهرهای باستانی ایران و خاورمیانه تبدیل کرده است. بلکه یافته‌های متنوع آن باعث تعجب باستان شناسان گردیده است. از جمله:

اولین جراحی مغز در ۴۸۰۰ سال پیش در شهر سوخته انجام شده است
ساکنان شهر سوخته کفش تولید می‌کرده‌اند و صنعت کفافی داشته‌اند
کهن‌ترین انیمیشن (جان بخشی) و تصویر متحرک در شهر سوخته یافت شده است که در این انیمیشن بزی به یک بوته گیاه نگاه می‌کند و از آن بالا می‌رود
برای اولین بار در ۳۰۰۰ قبل از میلاد شتر در شهر سوخته مورد استفاده قرار گرفته است
یک خط کش چوبی باستانی با دقت نیم میلی متر در شهر سوخته یافت شده است
مردمان آن روز شهر سوخته از شطرنج و تخته نرد استفاده می‌کرده‌اند
مراکز صنعتی مردم شهر سوخته خارج از شهر بوده است
تعدادی لوله‌های سفالی در شهر سوخته پیدا شده که احتمالاً جهت آبرسانی یا دفع فاضلاب استفاده می‌شده است

پارچه‌هایی که در شهر سوخته یافت شده مطلقاً در هیچ کجای ایران یافت نشده است
صنایعی مانند ریسندگی، خراطی، معرق‌سازی، مرمرسازی، سفال‌گری، مهرسازی، حصیربافی و ساخت ابزار فلزی در شهر سوخته رواج داشته است.

شهر سوخته مرکز بسیاری از فعالیت‌های صنعتی و هنری بوده، و نمونه‌های جالب و بدیعی از زیورآلات در آنجا به دست آمده است.

باستان شناسان با یافتن مهره‌ها و گردنبندهایی از لاجورد و طلا در یک گور درباره روشهای ساخت ورقه‌ها و مفتول‌های طلایی به تحقیق پرداختند و دریافتند صنعتگران شهر سوخته با ابزار بسیار ابتدایی ابتدا صفحه‌های طلایی بسیار نازک به قطر کمتر از یک میلی‌متر تهیه کرده و بعد

آنها را به شکل لوله‌های استوانه‌ای درمی آوردند و پس از اتصال دو سوی ورقه‌ها به یکدیگر مهره‌های سنگ لاجورد را در میان آن قرار می‌دادند.

برای اولین بار اورل اشتاین باستان شناس انگلیسی نام شهر سوخته را ذکر کرد. گروه باستان شناسان وابسته به موسسه فرهنگی ایزمئو (موسسه ایتالیایی مطالعات خاورمیانه و خاور دور) در سال ۱۹۶۷ به سرپرستی پرفسور توژی با همکاری مرکز باستان شناسی ایران در محوطه باستانی شهر سوخته کار خود را آغاز کردند و بعد از انقلاب در سال ۱۳۷۴ دور جدید کاوش به سرپرستی دکتر سید صادق سید سجادی آغاز شد.

شهر سوخته بدون شک جز شهرهای بسیار پیشرفته زمان خود بوده است. این نکته نه تنها در بقایای آثار معماری و کارهای ظریف دستی و صنعتی دیده می‌شود بلکه در سازمان دهی اجتماعی شهر نیز دیده می‌شود.

در اولین دوره کاوش در شهر سوخته کوچه‌ها و خانه‌های منظم، لوله کشی آب و فاضلاب با لوله‌های سفالی پیدا شد که نشان دهنده وجود نوعی برنامه ریزی و سازماندهی شهری در این شهر است.

دانش پزشکی هم در شهر سوخته در حد شگفت انگیزی پیشرفت کرده بود تا آن حد که پزشکان این شهر نه تنها از علومی چون شکسته بندی آگاه بوده اند، بلکه می‌توانسته اند به اجرای عمل جراحی مغز دست بزنند. اسکلتی از یک دختر در گورستان این شهر به دست آمده است که جای شکستن و ترمیم مجدد استخوان جمجمه کاملاً روی آن مشخص است.

همچنین بقایای جمجمه ای دیگر با چشم مصنوعی از گورستان این شهر به دست آمده که نشان می‌دهد پزشکان این شهر به کار جراحی چشم هم وارد بوده اند.

از گور باستانی موسوم به شماره ۷۶۱ کهن ترین تخته نرد جهان به همراه ۶۰ مهره ی آن در شهر سوخته پیدا شد. این تخته نرد بسیار قدیمی تر از تخته نردی است که در گورستان سلطنتی «اور» در بین النهرین پیدا شده بود.

برای نخستین بار در شهر سوخته یک چشم مصنوعی متعلق به ۴۸۰۰ سال پیش کشف شد. این چشم مصنوعی متعلق به زنی ۲۵ تا ۳۰ ساله بوده که در یکی از گور های شهر سوخته مدفون شده بوده است.

کشف اولین خط کش جهان با قدمت بیش از پنج هزار سال در شهر سوخته. این خط کش به طول ۱۰ سانتیمتر با دقت نیم میلیمتری و از جنس چوب آبنوس است. کشف خط کش در شهر سوخته زابل نشانگر این است که ساکنان این شهر باستانی دارای پیشرفت‌های زیادی در زمینه علم ریاضیات بوده‌اند.

